ümber keerlev võitlus valgustab ka omalt poolt rohkesti oma-aegse linnavalitsuse tegevust. Peale selle ilmestavad nad kujukalt ka linna kodanikkonna erirühmade püüdeid ja nõudmisi. Eriti huvitavad on nad eesti ühiskondlik-rahvusliku opositsiooni ajaloole.

Järgmised linnavalimised võeti ette märtsikuul 1882. a. Nagu eelmistelgi, ei esinda eestlased ka siin tugevamat opositsiooni, kuigi tagasihoidlikult enesest juba rohkem kuulda antakse. Saksa valijatekomitee H. v. Samsoni juhatusel manitseb oma ringkirjas, et valijad „üldist, s. o. kogu linna kasu nõuaksid, aga mitte oma või oma erakonna kasu", ja soovitab, et „linna valitsus mitte üsna võõraste kätte ei läheks, vaid nagu isa käest täiskasvanud poegade kätte". „Eesti Postimees" (1882, nr. 35) söandab sel puhul juba tähendada: „Meie oma kohast peame küsima: kas on see ka oma või erakonna asi, kui meie eestlaste kasu nõuame?" Rõhutatakse, et Tartus elavat 17—20 000 eestlast, kes suure osa linna koormast kandvat, s. o. maksusid maksvat ja kel seepärast ka õigus olevat nõuda, et nende huvisid linna asjade ajamisel silmas peetaks. Dr. K. A. Hermanni häälekandja ei taha eitada, et kohalik linnavalitsus möödunud nelja aasta jooksul „mõndagi head asja korda saatnud", mil puhul erilise pooldamisega nimetatakse gaasivabrikut. Aga sealsamas nurisetakse, et Tartus eestlaste haridusolude korraldamisele väga vähe rõhku pandavat, pahandatakse, et linnas pole ühtegi eesti õppekeelega algkooli. Selle Tartu haridusolude arvustamisega on esimest korda avaldatud hilisema eesti opositsiooni kava üks olulisemaist punktidest. Kaugemale aga 1882. a. arvustus ei ulatunud. Ja just valimiste eel võib „Eesti Postimees" (nr. 9) nähtava rahulolemisega ennustada, et „siin suurt võitlemist sakslaste ja eestlaste vahel ei saa olema". Kuna I ja II klassi valimistel, millest osa võtsid linna jõukamad kodanikud, olid sakslased täielisteks peremeesteks, oli eesti opositsioonil reaalset alust ainult III klassis, kus enamuse moodustasid eestlased. Kuid tegelikult jäi see ka siin kujunemata: eesti valijate eelkoosolek tunnistas saksa komitee esitatud 24 kandidaadist 19 eestlastele vastuvõetavaiks. Nii kujunesid siis valimised ka kolmandas klassis ilma suuremate lahkhelideta.

Võrreldes eelmiste valimistega oli valijate hulk pisut suurenenud, eriti tõusnud aga III klassis. Nii oli valijaid I klassis 60, II — 173, III — 982. Valimistest osavõtmine oli kahes esimeses klassis kaunis kõrgeprotsendiline, kuna see aga kolmandas oli üsna loid. Valimiskaarte oli määratud tähtajaks linnavalitsusest ära toodud: I klassis 55, II — 127, III — 476. Tegelikult aga oli hääletajate hulk veelgi vähem. — Valimiste tagajärgedega on „Eesti Postimees" (nr. 12) üldiselt rahul ja soovib uuele linnavalitsusele õnne, tuletab aga siiski meelde, et ei unustataks eestikeelseid koole asutamast ja et raekojas üles pandaks ka eestikeelsed sildid.

Kolmandail linnavalimistel 1886. a. on eestlaste ja sakslaste vahekord juba märksa teravamaks kujunenud. H. v. Samsoni ja Lieveni juhatusel teotseva valimiskomitee (mis tuntud „Bürgermusse" komitee nime all) kõrvale on eestlased R. Sachkeri juhatusel organiseerinud oma n. n. „Vanemuise" komitee. Peale nende esineb veel kolmas rühm, mida „Olevik" (nr. 10) nimetab „viguri komiteeks", kes aga täiesti tähtsuseta ja kelle nimekiri valimistel ei saa ühtegi häält. Oma üleskutseis tahavad mõlemad suuremad komiteed „terve linna kasu" eest väljas olla. „Vanemuise" komitee on esitanud oma nimekirjad teises ja kolmandas klassis. Peale eestlaste on sinna võetud ka sakslasi, kuna enamus siiski on esimestel. Kandidaatide ülesseadmisel on eesti komiteel üheks olulisemaks juhtmõtteks, et igast klassist volikogusse valitaks peaasjalikult oma klassi kuuluvaid

Tartu, lk. 152